

Kroky pro posouzení

Postup	Příklad
1. Mám vstupní informace o určité životní situaci (z předchozího rozhovoru, od jiného sociálního pracovníka, z dokumentace).	Třídní učitel se obrátil na orgán OSPOD. Podle něj dochází k zanedbávání péče a možná i týrání dvanáctiletého chlapce. Chlapec chodí do školy nepřiměřeně odíván, je zanedbaný po hygienické stránce. Někdy působí nepřiměřeně unaveně, usíná v hodinách. Občas chlapec do školy chodí pozdě a nebo nepřijde bez omluvy vůbec. Učitel tělocviku si také všiml velkých podlitin na rukou a nohou. Rodina se školou nekomunikuje.
2. Obdržím pověření situaci posoudit a naplánovat přiměřenou intervenci.	Sociální pracovník obdržel instrukci od vedoucího OSPOD, aby vše prošetřil.
3. Určete cíl posouzení?	Sociální pracovník dosud o situaci rodiny neví žádné podrobnosti (jen vstupní informace). Za cíl posouzení si stanovil: 1) Zjistit, jak jsou v rodině naplňovány potřeby dítěte a zda mu v rodině hrozí nějaká rizika
4. Navrhněte vhodná témata a otázky	Na daném pracovišti se využívá tzv. Rámec pro posouzení (viz níže), který se sociální pracovník rozhodl použít jako východisko. Rámec totiž definuje okruhy, které chce sociální pracovník i v daném případě posoudit. V příloze je rovněž uveden příklad témat rozhovoru s rodiči o výchovných podmínkách v rodině.
5. Určete kdo bude poskytovat informace (jako posuzovatel i jako posuzovaný) a	Posuzovaní budou: 1. chlapec (naplnění potřeb, rizika) 2. rodiče (rodičovské kompetence, jejich sociálněekonomické možnosti) 3. sousedé? (nutno zvážit, je to potřeba kvůli ověření informací?) ----- Posuzovat budou: 1. sociální pracovník 2. pediatr 3. dětský psycholog 4. pedagog
6. Navrhněte metody posouzení, které mají být použity.	1. chlapec (polostrukturovaný rozhovor, pozorování, analýza dokumentů) 2. rodiče (polostrukturovaný rozhovor, pozorování, analýza dokumentů)
7. Proveďte sběr dat (rozhovory, pozorování, analýza dokumentů)	a) Sociální pracovník provede rozhovor s chlapcem, rodiči a rozhodne se i pro návštěvu sousedů. Rovněž vše konzultuje s pedagogy na škole, ze které vzešel podnět.

	<p>b) Dále požádá o provedení lékařského a psychologického vyšetření a pracuje ze zprávami.</p> <p>c) V rodině provede místní šetření a zaznamená si nejen, jak vypadá stav domácnosti. Všimá si především komunikace mezi rodiči a chlapcem. O provedeném pozorování sepiše záznam.</p>
8. Proved'te analýzu (interpretaci) dat	<p>O jaký typ problému se jedná (extrapersonální, intrapersonální, interpersonální)? Je to kombinace typů?</p> <p>- Interpersonální (v rodině neprobíhá přiměřená komunikace ani mezi rodiči a ani ve vztahu k chlapci, panuje „trestající atmosféra“; nesdílejí se city ani informace; rodiče se o chlapce zajímají jen málo a mají zato, že stačí „když se má kde vyspat, cosi na jídlo máme vždycky“ ; bytí je považováno za přiměřený způsob výchovy)</p> <p>- Extrapersonální (rodina žije v chudobě; v lokalitě je vysoká míra nezaměstnanosti – oba rodiče jsou nezaměstnaní; podmínky pro bydlení jsou nedostačující; rodiče neberou dávky, na které mají nárok)</p>
	<p>Formulujte o situaci různé hypotézy</p> <p>- Interpersonální rovina</p> <p>a) <u>Rodiče nemají přiměřené komunikační dovednosti</u> (volím, protože...)</p> <p>b) Rodiče postrádají některé rodičovské kompetence</p> <p>c) Rodiče postrádají motivaci k rodičovství</p> <p>- Extrapersonální rovina</p> <p>a) <u>Rodičovské působení je zatíženo obtížnými materiálními podmínkami</u></p>
9. Zvolte přiměřenou teorii/teorie! -pro řešení problému	<p>1) Interpersonální rovina Kognitivní a behaviorální přístupy</p> <p>2) Extrapersonální rovina Přístup orientovaný na řešení problémů, Advokacie, Asistence</p>

Rámec pro posouzení (DoH, 2000)

Tabulka 1: Faktory životní situace dětí a rodin, které jsou předmětem posouzení

Vývojové potřeby dítěte	Rodičovské funkce	Rodinné a environmentální faktory
zdraví	základní péče	rodinná historie a fungování
učení se	zajištění bezpečí	širší rodina
citový a behaviorální vývoj	emoční vřelost	bydlení
identita	stimulace	zaměstnání
rodinné a sociální vztahy	výchova a vedení (hranice)	příjem
sociální vystupování	stabilita	sociální integrace rodiny
dovednosti potřebné k samoobsluze		zdroje komunity

Tabulka 1A: Vývojové potřeby dítěte

Zdraví	Zahrnuje zvážení tělesného růstu a rozvoje. Sleduje se vliv genetických faktorů, zdravotního postižení. Jde o zvážení, zda dítě dostává přiměřenou zdravotní péči, výživnou stravu, očkování. U starších dětí se také sleduje, zda jsou jim poskytovány potřebné rady, které mají vliv na zdraví (vč. sexuální výchovy, zneužívání omamných látek atp.).
Učení se	Dotýká se posouzení všech oblastí kognitivního vývoje, který začíná po narození dítěte. Zvažuje se, zda má dítě dostatek interakcí pro hru, pro interakci s jinými dětmi, zda má přístup ke knihám, aby mohlo získat rozmanité dovednosti a zájmy a mohlo zažít úspěch. Zvažuje se také například, zda dítě má dospělého, který se o něj v tomto ohledu stará a bere ohled na jeho startovní čáru a zohledňuje jeho speciální potřeby.
Emoční a behaviorální vývoj	Týká se přiměřenosti reakcí dítěte v chování i v oblasti emocionální, zejména ve vztahu k rodičům, pečovatelům a k jiným osobám přiměřeně k věku dítěte. Dále se posuzuje kvalita raného „attachmentu“, charakteristiky temperamentu dítěte, jeho schopnost adaptovat se, jeho reakce na stres, míra sebekontroly.
Identita	Dotýká se posouzení růstu pocitu dítěte, že je oddělenou a ceněnou bytostí. Zahrnuje pohled dítěte na sebe a vlastní schopnosti. Jde o jeho sebezpojetí, sebedůvěru. Jde také o otázky, které mohou souviset s příslušností dítěte a rodiny k určitému etniku, náboženství, sexualitě, pohlaví. Určité zdravotní postižení může hrát roli.
Rodinné a sociální vztahy	Zahrnuje posouzení vývoje empatie dítěte. Zahrnuje stabilní vztahy dítěte k rodičům, sourozencům, přiměřené přátelství s kamarády a také reakce rodiny.
Sociální vystupování	Jde o posouzení dítěte a růstu jeho schopnosti vnímat, jak vzhled, chování jsou vnímány vnějším světem. Zahrnuje přiměřenost oblékání s ohledem na věk, pohlaví, kulturu a náboženství; čistotu a osobní hygienu; dostupnost informací od rodičů o vystupování v různých prostředích.
Dovednosti potřebné k samoobsluze	Dotýká se posouzení osvojení praktických, emocionálních a komunikačních kompetencí, které jsou nezbytné pro růst samostatnosti. Jde o oblékání, stravování, ale také pro další dovednosti, které podporují a umožňují dítěti aktivity mimo rodinu.

Tabulka 1B: Rodičovské funkce

1. základní péče	Jde především o zabezpečení základních biologických podmínek života. Kovařík (2003) mezi ně řadí čistý vzduch, vodu, vhodnou stravu, přiměřené teplo, stálé přístřeší a ochranu před škodlivými vlivy. „ <i>Jak a v jaké míře se daří rodičům poskytovat dítěti základní péči?</i> “
2. zajištění bezpečí	Znamená poskytování ochrany před tělesným ohrožením, ale současně i vyjadřuje potřebu pocitu jistoty a bezpečí (Matějček, 1989). „ <i>Jak a v jaké míře se daří rodičům poskytovat dítěti pocit i faktické bezpečí?</i> “
3. emoční vřelost	Hluboký, láskyplný a trvalý citový vztah je pro dítě základem pocitu životní jistoty a bezpečí. Jakkoliv je jeho intenzita významná po celé dětství, mnohé výzkumy potvrzují, že intenzita a charakter vztahu jsou zvláště důležité v průběhu prvního roku života dítěte (Matějček 1989). „ <i>Jak a v jaké míře se daří rodičům vytvářet k dítěti hluboké citové pouto?</i> “
4. stimulace	Potřeba stimulace znamená nezbytnost přísunu určitého množství, kvality a proměnlivosti podnětů (Kovařík,2003). „ <i>Jak a v jaké míře se daří rodičům poskytovat dítěti stimuly?</i> “
5. výchova a vedení (hranice)	Způsob výchovy a vedení dítěte je jednou z charakteristik, která pomáhá uchopit životní situaci dítěte v celistvější kategorii. Lze např. hovořit o výchovném stylu, výchovném pojetí (Navrátil, 1993). „ <i>Jak lze charakterizovat výchovný styl rodičů?</i> “
6. stabilita	Charakter vztahů rodičů, jejich rodinný způsob života, hodnoty, výkon rolí vytváří dítěti předobraz světa (Matějček 1989). „ <i>Jak a v jaké míře se daří rodičům zabezpečovat stabilní rodinné zázemí?</i> “

Tabulka 1C: Rodinné a environmentální faktory

1. rodinná historie a fungování; širší rodina	Tento faktor vyjadřuje zejména strukturu domácnosti, povahu vztahů k sourozencům, rodičům a dalším příbuzným, přednosti i obtíže rodičů a celkové rysy rodinného života. „ <i>Jaké rysy má sociální fungování v rodině? Jaké jsou jeho převažující charakteristiky?</i> “
2. bydlení	Jde o to, zjistit, jak způsob bydlení a vybavení domácnosti odpovídá potřebám věku a vývoji dítěte. „ <i>Jaké jsou bytové podmínky rodiny a jak odpovídají potřebám dítěte a dalším členům rodiny?</i> “
3. zaměstnání	Zaměstnanost členů rodiny významně ovlivní situaci dítěte. Charakteristika jejich postavení na trhu práce a dopady této situace jsou zejména podstatné v případě ohrožení rodiny sociálním vyloučením. „ <i>Jaké je postavení rodičů dítěte na trhu práce a jaké to má důsledky pro dítě?</i> “
4. příjem	Jde o posouzení příjmu rodiny a způsobu hospodaření. V kontextu sociální práce se sociálně vyloučenými rodinami jsou v popředí otázky: „ <i>Získává rodina všechny dávky, na něž má nárok?</i> “, „ <i>Jsou příjmy rodiny dostatečné s ohledem na potřeby dětí?</i> “, „ <i>Jsou příjmy využívány ve prospěch dětí?</i> “
5. sociální integrace rodiny	Jde o analýzu širších komunitních aspektů života rodiny a jeho vlivu na dítě a saturaci jeho potřeb a na potřeby rodiny jako celku. V tomto faktoru je třeba analyzovat případné projevy i souvislosti sociálního vyloučení (Pierson, 2002). „ <i>V jaké lokalitě (s jakými charakteristikami) rodina žije a jaké to má pro ni důsledky?</i> “
6. zdroje komunity	V ekologické teorii se přirozeně do centra pozornosti dostávají také širší sociální aspekty životní situace (Germain, 1979). „ <i>Jsou v dané lokalitě dostupná potřebná zařízení (zdravotní střediska, školy, školky, náboženská střediska, sportovní areály atp.)?</i> “, „ <i>Má je rodina možnost využívat v souladu se svými potřebami?</i> “

Příklad témat¹ rozhovoru s rodiči o podmínkách výchovy, které panují v rodině²

1. životní styl

Pokuste se popsat, jak vypadá běžný den ve vaší rodině – například jak to bylo včera?

2. rodina a její širší příbuzenstvo, sousedé

- a. kdo všechno žije v bytě, kdo je členem rodiny?
- b. jak zasahují do výchovy dětí?
- c. kdo mimo lidi v bytě je pro ně ještě důležitý? V čem?
- d. jsou důležití sousedi a co si oni myslí?
- e. hovoří o dětech s jinými? s kým a o čem?
- f. jak často se s někým navštěvují? s kým a proč? jak dlouho trvá taková návštěva?
- g. kdo jim nejčastěji pomáhá?
- h. věk rodičů a dalších dospělých členů domácnosti

3. prostředí

- a. jak jste spokojeni s okolím, ve kterém je váš byt a dům?
- b. co se líbí a co nelíbí?
- c. mají v okolí vše, co potřebují?
- d. jaké vybavení v okolí postrádají?
- e. kdo zodpovídá za pořádek v domě?

4. jak rodiče ovlivňuje ve výchově jejich etnický původ (romská rodina)?

- a. je etnicita důležitá pro rodiče a proč?
- b. je to důležité pro děti a proč?
- c. zachovávají doma nějaké tradice?
- d. jsou pro děti důležité tradice? které?

¹ Témata jsou volena z oblastí 1) Rodičovské funkce a 2) Rodinné a environmentální faktory.

² Nejedná se o scénář!!! Jsou to témata, která může sociální pracovník při posouzení použít či vynechat. Slouží mu jako vodítko, aby neopomněl něco, co by mohlo být podstatné.

- e. snaží se děti vést k romství?
- f. v čem jsou Romové při výchově jiní než gadžové?
- g. jakým **jazykem** se v rodině hovoří?

5. jak působí **vzdělání** rodičů?

- a. jaké mají rodiče vzdělání (a jak jsou s ním spokojeni)?
- b. chtějí, aby dítě/děti měli to stejné? jaké?
- c. na čem to záleží?
- d. jsou nějaké důvody, proč byste neposlala dítě do školy?

6. jak je to s **dětmi**?

- a. kolik dětí mají? a jak se jmenují?
- b. jak jsou děti staré a co dělají ?
- c. čím jsou jednotlivé děti výrazné? (jste na některé z nich pyšnější?)
- d. chtějí další děti a proč?
- e. v kolika letech měli první dítě?
- f. proč mají děti? (co pro ně děti znamenají?)
- g. děti jsou dnes „drahá záležitost“, jak to zvládají?
- h. jaké má dítě záliby a koníčky?
- i. jak doma pomáhají? (
- j. mají doma děti nějaké povinnosti – jaké?
- k. svěřujete některé své dítě někomu na hlídání když jdete třeba něco vyřizovat na úřady...
- l. mají děti kamarády?

7. **děti a škola**

- a. jak dítě nyní školu zvládá?
- b. má rádo své učitele? a spolužáky?
- c. co doma dítě říká o svém učiteli a spolužácích – jak je hodnotí?
- d. jak je hodnotí rodiče?
- e. kde se děti učí?
- f. mají svůj stůl, lampičku atp.?
- g. v kolik hodin se učívají?

- h. v kolik hodin chodí dítě spát a v kolik musí vstávat?
- i. co se dítěti na škole líbí a co nelíbí?
- j. jak školu hodnotí rodiče?
- k. není škola pro rodinu „drahá záležitost“?
- l. je vzdělání pro děti důležité?
- m. co děláte, když se dítě nechce učit?
- n. učí se doma dítě?
- o. učí se někdo s ním? kdo?
- p. je vůbec nutné, aby se dítě učilo ještě doma, když se učí celý den ve škole – není to pro dítě příliš namáhavé?
- q. vodil/a jste své dítě do školy? jak dlouho to trvalo, nebo to trvá dodnes?

8. kdo a jak vychovává děti (s ohledem na postavení muže či ženy v rodině)?

- a. co zajišťuje otec pro děti?
- b. co zajišťuje matka?
- c. co hlavně potřebují děti od otce?
- d. co hlavně potřebují od matky?
- e. co matka udělá, když dítě pláče (jak ho uklidňuje)?
- f. co dělají rodiče, když děti zlobí?
- g. co si dítě nesmí dovolit?
- h. jak by se měli děti chovat, aby byli rodiče spokojeni?
- i. co potřebují malé děti, aby se jim dobře vedlo?
- j. čím děti nejvíce zlobí a co s tím?
- k. co na děti nejvíce platí?
- l. jsou přání dětí důležitá?
- m. za co bylo dítě chváleno?
- n. je lépe aby děti byly doma nebo běhali venku?
- o. jsou děti venku hodně často?
- p. když jsou děti venku, jsou pod dozorem?
- q. jak poznáte matku, která má ráda své děti?
- r. jsou rozdíly ve výchově ke chlapcům a děvčatům?
- s. co je důležité, aby se naučily holčičky a co chlapci a proč?
- t. kdo dětem pomáhá s úkoly?

u. co se stane, když nechce psát úkoly?

9. jaké morální **hodnoty** jsou dětem předávány, jaká filozofie života (formálně x neformálně)?

- a. co má v životě hodnotu, o co stojí v životě usilovat?
- b. pasivní x aktivní přístup k životu
- c. má smysl o něco usilovat?
- d. jste věřící?
- e. mají děti v životě nějaké šanci uspět (v co vkládá naději)?
- f. uvažovali, čím by dítě mělo být?
- g. co by se muselo změnit, aby bylo dítě šťastné?
- h. myslíte že děti budou žít v lepších podmínkách?
- i. s mnoha věcmi v životě nejste spokojeni, lze na tom něco změnit?
- j. co se musí děti naučit, aby v životě uspěly?
- k. co by měla pro život měla umět dívka a co chlapec?

10. **normy rodinného života**

- a. co je důležité, aby byla rodina šťastná?
- b. jsou nějaká pravidla, která se musí v rodině dodržovat?
- c. je rozdíl v tom co zajišťuje pro rodinu žena a muž?
- d. kdo má v rodině největší autoritu?
- e. kdo trestá dítě a za co to bylo naposledy?
- f. jak se mají trestat děti a za co?
- g. jak se dívají na partnerskou věrnost?
- h. jak řeší, když se vyskytne mezi partnery rozpor?
- i. kdo hospodaří s penězi?

11. jaký mají **vztah k majoritě**?

- j. setkali jste se s diskriminací (jak)?
- k. zda majoritní společnost rodině někdy hodně ublížila (silná událost)?
- l. cítí se majoritou odmítání?

- m. mají přátele v majoritě? jak si tohoto přátelství cení?
- n. co se na majoritě líbí, líbí a nelíbí?
- o. mohou Romové a Neromové spolu dobře vycházet? proč to někdy jde a jindy nejde?

12. jak ovlivňují výchovné poměry v těchto rodinách **školy (úřady)**?

- a. chodí děti do školky (školy)?
- b. chodí děti také do nějakých kroužků a proč?
- c. co dělají ve svém volném čase a co na to rodiče?
- d. se kterými úřady přicházíte do kontaktu?
- e. jak je to s důvěrou v romských rodinách vůči úřadům a institucím?
- f. čím vám úřady pomáhají a co vám nejvíce vadí na činnosti úřadů?

13. **vliv médií?**

- a. mají děti možnost sledovat televizi, video?
- b. co sledují (jaký typ pořadů, filmů)?
- c. jak často (denně)?
- d. kolik hodin?
- e. dívají se na filmy večer?
- f. určujete dětem zda a jak dlouho se mohou dívat na TV, video?

14. **největší starosti?**

- a. co vám dělá největší starosti a proč?
- b. čeho se nejvíce obáváte?
- c. co ve vás vyvolává nejistotu?
- d. když máte vážné problémy, kdo se to nejdříve dozví a na koho se nejspíš obrátíte? a jak tyto problémy řešíte?
- e. trápí vás něco co souvisí se vzděláním vašich dětí, nebo máte moc jiných starostí?

15. **životní postoj**

- a. když hodnotíte dnes svůj život, jste celkově spokojený? V čem ano a v čem ne!

16. jaké jsou obvyklé **materiální podmínky** v romských rodinách (stav domu, bytové poměry, vybavenost)?

- a. jak je velký byt, do jaké kategorie patří, počet pokojů a metrůž

- b. jak hodnotí velikost bytu, jaká je jejich představa?
- c. jak a čím je vybavena domácnost?
- d. co v ní chybí?
- e. mají dostatek peněz na stravu?
- f. na co peníze chybí?
- g. vychází s penězi?
- h. kde získáváte peníze?
- i. dostáváte nějaké sociální dávky (jak velkou částí vašeho celkového příjmu činí)?
- j. musí si (pravidelně) půjčovat (když ano tak odkud)?
- k. daří se splácet?
- l. setkali se lichvou?
- m. kolik peněz by potřebovali, aby domácnost dobře vyšla?
- n. jsou nějaké úspory?
- o. mají představu, jak potřebné peníze získat?
- p. jak zkoušíte získat peníze, když chybí?
- q. souhlasíte s tím, že když nejsou peníze, je třeba zkusit štěstí ve hře?

17. jak je ovlivněn výchovný styl **zaměstnanosti/nezaměstnanosti**, sociální situací?

- r. je někdo z rodiny / z rodičů nezaměstnaný?
- s. jak dlouho a co bylo předtím?
- t. proč nemá práci?
- u. co by chtěli dělat (jakou práci)?
- v. vzory přístupu k práci (zaměstnání), jak to bylo s prarodiči?
- w. jak tráví nezaměstnaný svůj čas?
- x. jak hodnotí svoji situaci?
- y. co se chystá udělat?
- z. je někdo z rodiny / z rodičů zaměstnaný?
- aa. jaké místo a jak dlouho zastává?
- bb. je toto zaměstnání legální? mají pracovní smlouvu?